

کوشش

ردیف میرزا عبداللہ (سازہاگ مضرابے)

آیدین پارسایے راد

گوشه‌ها

آیدین پارسایی راد

فهرست مطالب

۵	پیشگفتار
۶	مقدمه
۸	دستگاه شور
۱۵	آواز ابوعطا
۲۱	آواز بیات تُرک
۲۷	آواز افشاری
۳۰	آواز دشتی
۳۲	آواز بیات کُرد
۳۵	دستگاه نوا
۴۵	دستگاه سه‌گاه
۴۹	دستگاه چهار‌گاه

۵۵	دستگاه همایون
۶۶	آواز اصفهان
۶۹	دستگاه ماهور
۷۹	دستگاه راست پنجگاه
۸۹	پی نوشت
۹۳	مأخذ

پیشگفتار

به نظر می‌رسد دو دلیل باعث عدم درک درست هنرجویان و دانشجویان موسیقی ایرانی از ردیف موسیقی دستگاهی شده است. دلیل اول، شیوه‌ی آموزش ردیف موسیقی دستگاهی توسط برخی از مدرسین محترم است که بدون در نظر گرفتن پیشینه‌ی علمی هنرجویان، اصرار بر حفظ طوطی‌وار گوشه‌ها دارند. دلیل دوم، سطح اغلب کتاب‌ها و مقالات در زمینه‌ی شرح نظری دستگاه‌ها و گوشه‌ها، سخت و دشوار است که می‌تواند منجر به سردرگمی مضاعفی در فهم و درک ردیف موسیقی شود. با این اوصاف، هدف بنده از تالیف این کتاب شرح ساده و روان الگوهای مُدال موسیقی ایرانی بطور خاص برای گروه سازهای مضرابی بوده است.

در پایان، امید است این مجموعه بتواند به عنوان گامی هرچند کوچک در مسیر رشد و تعالی موسیقی ملی ایران تلقی شود.

آیدین پارسایی راد

دی ماه ۱۳۹۸

مقدمه

از جایی که ردیف‌های موجود واریاسیونی از ردیف‌سازی میرزا عبدالله می‌باشند؛ معیارمان را در این مختصر بررسی ردیف‌سازی میرزا عبدالله قرار می‌دهیم.

موسیقی دستگاه‌لی ایران، یک مجموعه‌ی دوازده مقامی می‌باشد که به هفت مجموعه‌ی اصلی به نام دستگاه و پنج مجموعه‌ی فرعی به نام آواز^۴ تقسیم می‌شود.

دستگاه شور، یکی از مهمترین دستگاه‌های موسیقی ایرانی می‌باشد که از آن چهار آواز فرعی مشتق شده است که به قرار زیر می‌باشد:

الف) آواز ابوعطا (ب) آواز بیات‌تُرک (ج) آواز افشاری (د) آواز دشتی.

همانطور که قبلاً اشاره شد از آنجایی که معیارمان را در بررسی دستگاه‌ها و گوشه‌ها، ردیف‌سازی میرزا عبدالله قرار داده‌ایم پس آواز دیگری به نام بیات‌گُرد را به مشتقات دستگاه شور اضافه می‌کنیم. هرچند که برخی از صاحب نظران بیات‌گُرد را یک آواز مستقل نمی‌دانند.

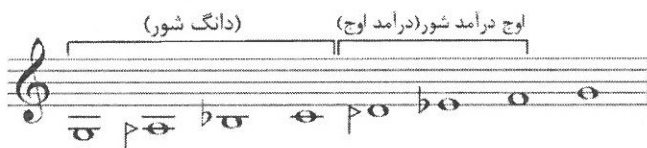
سایر دستگاه‌های ایرانی از قرار زیر می‌باشند:

- دستگاه نوا - دستگاه سه‌گانه - دستگاه چهارگانه - دستگاه همایون -
- آواز اصفهان که زیر مجموعه‌ی دستگاه همایون است. دستگاه ماهور -
- دستگاه راست‌پنجگاه.

دستگاه شور

درآمد

مُد اصلی شور یا همان گوشه‌ی درآمد از یک دانگ اصلی تشکیل شده است که این دانگ، در پیوند با خود مُد دستگاه شور را می‌سازد که به قرار زیر می‌باشد.

درآمد دوم (پنجه شعری)

بر اساس مُد اصلی شور است و دارای وزن مشخص دوبیتی می‌باشد.

گرشمه

این گوشه بر اساس مُد اصلی شور است و جز گوشه‌های متریک^{۱۵} می‌باشد.

رُهَاب

این گوشه بر اساس فواصل مُد اصلی شور است و دارای یک الگوی ملودیک مشخص می‌باشد که همان الگوی ملودیک رُهَاب است.

اوج

این گوشه همان دانگ شور می‌باشد که از فاصله‌ی چهارم درست بالاتر از درآمد شور اجرا می‌شود. به بیان دیگر، این گوشه در دانگ دوم مُد اصلی شور قرار می‌گیرد.

مَلانازی

این گوشه از دانگ دوم درآمد شور یا همان دانگ اوج استفاده می‌کند و شکل ملودیک خاص خود را دارد.

نغمه

گوشه‌ای متریک است که از درجه‌ی چهارم شاهد درآمد شور شروع می‌شود و سیرملودیک آن پایین رونده است. همچنین، گوشه‌ی نغمه‌ی دوم نیز یک واریاسیون از گوشه‌ی نغمه‌ی اول می‌باشد.

زیرکش سلمک

این گوشه درحقیقت از یک الگوی ملودیک استفاده می‌کند که این الگوی ملودیک با حفظ ریتم از درجات مختلف فواصل شور تکرار می‌شود. زیرکش سلمک از درجه‌ی پنجم بالاتر از نغمه‌ی شاهد^۶ درآمد شور شروع می‌شود. درضمن، این درجه نسبت به فضاهای قبلی رُبع-پرده بیشتر است. مثال: اگر در شور (سُل) باشیم نغمه‌ی (رِکُرُن) به (رِیکار) تبدیل می‌شود.

سلمک

این گوشه همان دانگ دوم درآمد شور است. یعنی از درجه‌ی چهارم نغمه‌ی شاهد شور شروع شده و نغمه‌ی سوم دانگ دوم آن مورد تأکید قرار می‌گیرد (نغمه‌ی ایست)^۷.

گلریز

این گوشه از همان فضای زیرکش سلمک استفاده می‌کند و با افزایش گستره‌ی صوتی خود شور را به اکتاو دوم می‌رساند. نغمه‌ی ایست نسبت به درآمد شور یک اکتاو بالاتر قرار می‌گیرد. در واقع یک فاصله-ی یک پرده‌ای به دانگ درآمد اوج اضافه می‌شود.

مجلس افروز

گوشه‌ای متریک است که از دانگ اول درآمد شور در یک اکتاو بالاتر استفاده می‌کند.

عُزال

این گوشه‌ی مُدال^۴ از دانگ اول شور در یک اکتاو بالاتر و دانگ شوری که به فاصله‌ی پنجم درست بالاتر از دانگ اول شور می‌باشد ساخته شده است. به بیان دیگر، این گوشه یک اکتاو بالاتر از دانگ اصلی شور است که از درجه‌ی پنجم شاهد شور آغاز می‌شود. نغمه‌ی شاهد آن همان شاهد درآمد شور می‌باشد و توسط این گوشه می‌توان از شور (سُل) به شور (ر) مُدگردی کرد.

صفا

این گوشه‌ی ملودیک، در دانگ اول شور در یک اکتاو بالاتر قرار دارد. نغمه‌ی شاهد آن همان نغمه‌ی شاهد درآمد شور می‌باشد.